

Internet liikkeiden kasvualustana

Jyväskylän yliopisto 7.5.2008

Kari A. Hintikka (JY)

Nettiaktiivisuuden lyhyt oppimäärä 1/2

- tietoverkkojen kansalaisaktiivisuus alkoi 1960-70-lukujen taitteessa USA:n länsirannikolla
- Kalifornian yliopistoissa oli vasemmistoradikaalia opiskelijaliikettä, kuten anti-Vietnam- ja Kambodža-liikkeet
- samoihin aikoihin hakkerikulttuuri (alkuperäismerkityksessään) alkoi levitä suurtietokoneista henkilökohtaisiin tietokoneisiin ja ensimmäisiin tietoverkkoihin
- BBS-ilmoitustaulujärjestelmät, kuten *Resource One* ja *Community Memory*
- tavoitteena "*free information system...without centralized editing or controlling of flowing information*"
- Theodore Roszak kutsuu näitä 'sosiaalisesti tietoisiksi' ja 'guerilla' hakkereiksi
- tausta sekä hakkeri- että sodanvastaisessa liikkeessä
- tyypiesimerkki *Youth International Party Line* -uutiskirje, jossa mm. vastustetaan puhelumaksujen verotusta, jolla rahoitettaisiin Vietnamin sotaa.

Nettiaktiivisuuden lyhyt oppimäärä 2/2

- 1) Vaihe: sosiaalisesti valveutuneet hakkerit 1970-
 - 2) teknisesti valveutuneet yhteiskunnalliset liikkeet (pioneeri) 1989- Tiananmen
 - esim. Suomessa valmisteltiin END-rauhanliikkeen kokousta 1989
 - 3) Vaihe: hakkerit yhteiskunnallisten liikkeiden työkalupakkina 1994-
 - haktivismi, mm. Meksikon zapatistat
 - 4) Vaihe: blogit ja kansalaismedian synty 1999-
 - 5) Vaihe: hakkerit ja nörtit politiikkaan 2006-
 - Piratpartiet, Tietoyhteiskuntapuolue, Wikipuolue, open politics
- Missä ovat perinteiset puolueet, isot järjestöt yms. netistä?
 - Graham Meiklen mukaan ne haluaisivatkin säilyttää massamedian tapaan yksisuuntaisen toimintamallin vähine osallistumismahdollisuuksineen

Netti - väline vai tarkoitus?

- Sandor Vegh (2003, 71-72) jaottelee tietoverkoissa tapahtuvan aktivismin kahteen päätyyppiin: internet-vahvisteiseen ja internet-perustaiseen
 - aktivismia, jossa internetiä käytetään ylimääräisenä kommunikaatiokanavana
 - jälkimmäinen nojaa kokonaan internetiin.
- Edellinen liikehdintä määritellään myös haktivismiksi eli tietoverkkoavusteiseksi aktivismiksi
- nykyään oma tutkimusalueensa (vrt esim. Meikle 2002; McCaughey & Ayers 2003; Garrido, & Halavais 2003; Lappalainen mt.)
- Martti Siisiäisen (2002, 20-22) mukaan uudet tekniikat ja innovaatiot mullistavat yhdistysten työntensiivisen mallin hallitsevan aseman Verkko-intensiivisessä mallissa voidaan toteuttaa toimintoja pitkälti tietoverkkojen avulla

Alustava typologia

	Olomuoto: vakiintuva	Olomuoto: projekti
Intressi: informaatio	<p>Avoim lähdekoodi, Wikipedia</p> <p>Tavoite: <i>jatkuvuuteen tähtäävä maksuton informaationtuotanto itseorganisoituvasti</i></p>	<p>Tsunami, Myyrmanni</p> <p>Tavoite: <i>informaationtuotanto kertaluonteisesti ja itseorganisoituvasti</i></p>
Intressi: resurssit	<p>Uudet yhteiskunnalliset liikkeet; Piratpartiet</p> <p>Tavoite: <i>jatkuvuuteen tähtäävä ristiriidan ratkaisu ja resurssien kerääminen opponentin nujertamiseksi</i></p>	<p>Harmaat Pepsi-markkinat</p> <p>Tavoite: <i>resurssien kerääminen kertaluonteisesti ja itseorganisoituvasti</i></p>

Yhteisiä piirteitä

- vaativat toteutuakseen pitkälti nettiä
- organisoituvat ja mobilisoituvat pitkälti netitse
 - itseorganisoituminen
- erittäin kevyt organisaatio / hierarkia tai ei ollenkaan
- toiminta ei ole riippuvainen yksilöistä
 - toki karismaattisia yksilöitä erottuu, mutta eivät ole kriittisiä
- toisin kuin vakiintuneet yhteiskunnalliset liikkeet, eivät tarvitse varsinaista oppositienttia tai konfliktia, vaan sivuuttavat ne
- commons: yksilön ja yhteinen etu yhdistyvät
- sisältävät elementtejä yhteisöllisyydestä, mutta pikemminkin luonteeltaan verkostoituneita vrt. elämäntapa-aktivismi
- ovatko yhteiskunnallisia liikkeitä? keskeisinä käyttövoimina
 - informaation maksuttomuus ja commons, yhteinen hyvä
 - informaatioyhteiskunnan kansalaisoikeudet, kuten yksityisyys ja sensuurin estäminen

Informaation vapautusliikkeet

- tietokoneohjelmat olivat maksuttomia ja kollektiivisesti tuotettuja 1975 asti
- internet ja sitä edeltävät tietoverkot ovat perustuneet informaation maksuttomaan jakamiseen
- Open Source = avoin lähdekoodi
 - kuka tahansa saa vapaasti käyttää, muokata koodia, tuottaa siitä uusia sovelluksia kunhan tuotos annetaan muiden vapaaseen käyttöön
- Wikipedia = avoin tietosanakirja
 - kuka tahansa voi käyttää, tuottaa ja muokata kollektiivisesti tuotettua informaatiota
- Creative Commons (CC)

Nettipuolueet

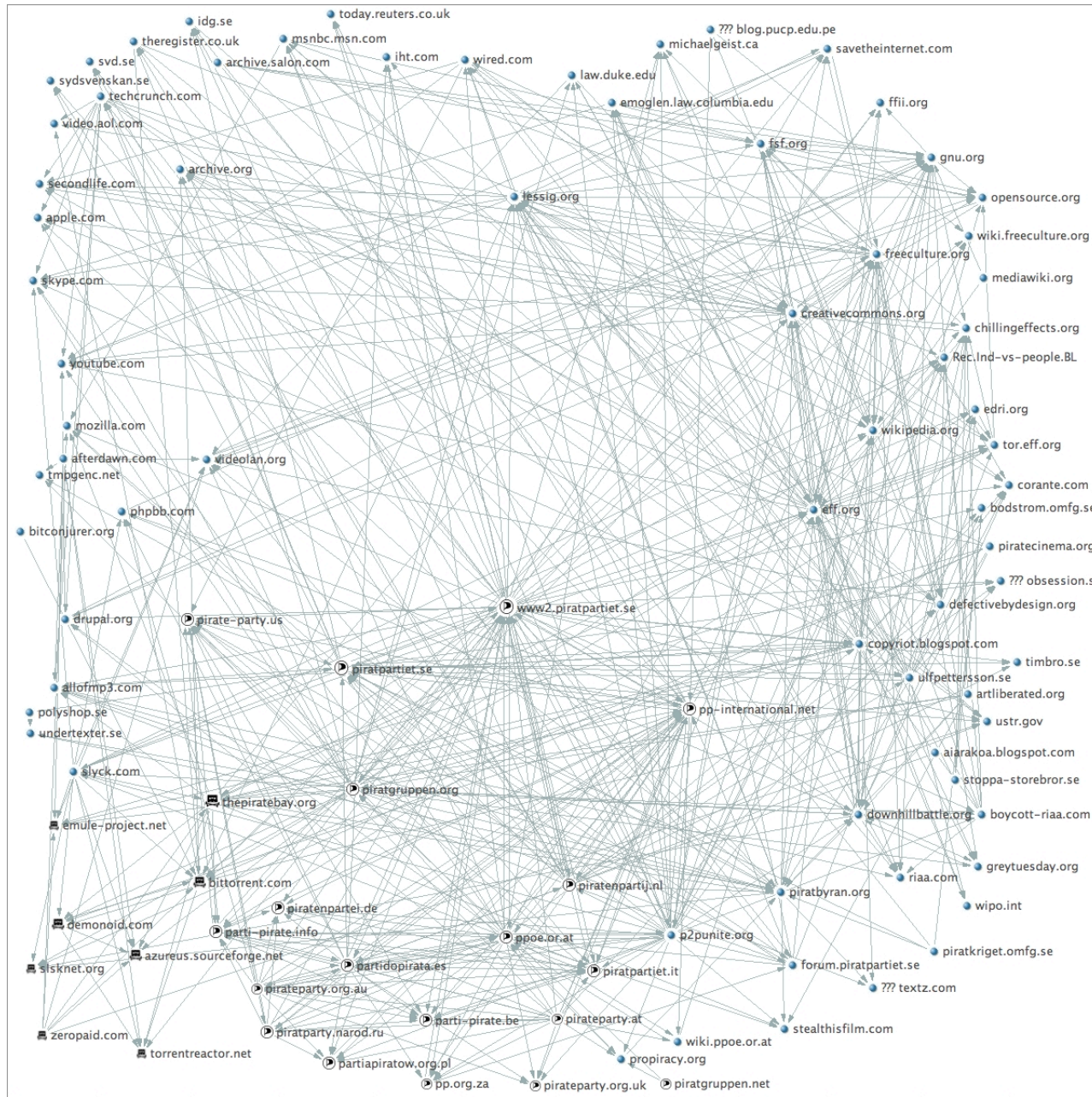
- Pohjoismaissa syntyi vuosina 2006–2007 useita internet-perustaisia ja verkkointensiivisiä poliittisia yhteenliittymiä
- tavoitelleet pääsyä parlamentaariseen toimintaympäristöön
- suomalainen Tietoyhteiskuntapuolue (TYP) ja Wikipuolue
- ruotsalainen Piraattipuolue
- Suomeen tulossa Piraattipuolue

Piratpartiet

- perustettu 2006 Ruotsissa
- sai 2006 Ruotsin eduskuntavaaleissa 0,63 prosenttia äänistä ja ylti 10. suurimmaksi puolueeksi
- - rekisteröity
- - hallitus
- - alueelliset yhteyshenkilöt ja reilut 8 000 rekisteröityä jäsentä eri järjestöt mukaan lukien
- - kasvatuksellinen ja kulttuurinen toimija Piratbyrån
- - nuorisojärjestö Ung Pirat sekä muita toimijoita, kuten Artliberated network on - erittäin aktiivinen itsenäinen radikaalisiipi The Pirate Bay-verkkopalvelu
- - sisarpuolueiden kanssa pohjoismainen allianssi (The Pro Piracy Lobby)
- - löyhä kansainvälinen kattojärjestö (Pirate Parties International)
- - liike levinnyt nopeasti 20 maahan

Piratpartietin puolueohjelma

- ”perusteellisesti muuttaa tekijänoikeuslain, päästä eroon patenttijärjestelmästä ja varmistaa kansalaisten yksityisyyden kunnioittamisen” (Hintikka 2008b)
- Julistus tähtää siihen, että kansalaiset voisivat vapaammin liikkua internetissä
- internet itsessään on niin väline, julkisuusareena ja organisoitumismuoto kuin kasvavassa määrin myös aktioiden tapahtumapaikka ja kohde

Tietoyhteiskuntapuolue ja Wikipuolue

- Tapio Häyhtiö & Jarmo Rinne: refleksiivinen politiikka

Verkkovoiman alustava määrittely

- *suuri joukko satunnaisia ihmisiä voi organisoitua ja toimia ilman muodollista koordinointia nopeasti, tehokkaasti, tilapäisesti ja globaalisti yhteisen konkreettisen päämäärän toteuttamiseksi tietoverkkojen välityksellä*
- ei vielä vakiintunutta termiä
 - Surowiecki: wisdom of crowds (joukkojen tietämys)
 - Rheingold: smart mobs (mobiilijoukot, älykäs rahvas)

Tunnistettuja tapauksia

- 2006 Tietokonevarkaan jäljittäminen ja houkuttelu ansaan Somessa
- 2005 etikettömien Pepsien harmaat markkinat Suomessa
- 2005 Katrina-hurrikanin uhrien sijainnin ja tuhojen selvittäminen
- 2004 - 2005: Aasian tsunami-uhrien henkilöllisyyden selvittäminen
- 2002: Myyrmannin räjäyttäjän henkilöllisyyden selvittäminen
- 2001: Presidentin syrjäyttäminen Manilassa tekstiviesteillä
- 1999: Seattlen WTO-mielenosoituksen toteutus
 - myös Genovassa 2001
- 1989: Tiananmenin ilmiantopuhelinten sulkeminen
- (Al-Qaeda terroristiverkoston rakenne ja toiminta)

- EPÄONNISTUNEITA TAPAUKSIA
- Suomen nk. pesäpallon sopupelijupakka ja vedonlyöntihuijaus
- Sonera-kirjan leviäminen 2002
- Konginkankaan liikenneonnettomuus 2004

Verkkovoiman ominaispiirteitä

- usein yhteys ääritilanteisiin tai kriiseihin
- käynnistyy tarvelähtöisesti ja impulsiivisesti
- konkreettinen tavoite tai päämäärä
- ei ole kiinnostunut osallistujien arvomaailmasta, sukupuolesta, rodusta
- tavoittaa heti käynnistyessään periaatteessa satoja miljoonia ihmisiä
- hyödyntää tietoverkkojen ominaisuuksia
- käyttää kaikkia tarvittavia välineitä: www, sms, chat, ftp, usenet
- alueellisesti toimiessaan wlan, videokamera, radio, kannettavat, paikallis-tv
- toimii ilman keskusjohtoa, mutta muodostaa nopeasti tehokkaan tuotantovuon
 - yksittäinen ihminen löytää nopeasti roolinsa
 - toisinaan tilapäisesti korvaa hallinnon toimet
- lakkaa ongelman ratkettua osallistujia tyydyttävällä tavalla

Alustavat tutkimushypoteesit

- verkkovoiman toimintamekanismit
- millaiset olosuhteet ovat otollisia verkkovoiman synnylle?
- voivatko vakiintuneet toimijat tai liikkeet hyödyntää verkostoja?

Verkkovoiman teoreettisia viitekehyksiä

- uudet yhteiskunnalliset liikkeet
 - mm. Della Porta & Diani, Siisiäinen
- teorat joukkoälystä ja ihmisverkostoista
 - Surowiecki, Granovetter, Milgram
- mittakaavaton verkosto
 - Barabasi, Buchanan
- verkostoanalyysi tarkastelutapana
 - Scott, Johanson & Mattila & Uusikylä
- väkijoukon liikehdintä
 - Le Bon, Mackay
- verkkoyhteisön toimintadynamiikka
 - Rheingold, Farmer & Morningstar
- toimijaverkostoteoria (erillinen paperi myöhemmin)
- sosiaalinen pääoma (erillinen paperi myöhemmin)

Verkkovoima - uusi yhteiskunnallinen liike?

- Donatella della Portan ja Mario Dianin (1999, 14) mukaan
- yhteiskunnalliset liikkeet ovat
 - a) epämuodollisesti organisoituneita verkostoja, jotka
 - b) perustuvat jaettuihin uskomuksiin ja solidaarisuuteen, jotka
 - c) mobilisoituvat ristiriitakysymyksistä ja
 - d) käyttävät jatkuvasti eri protestimuotoja
- verkkovoima on luonteeltaan aina projekti
 - joka tähtää yhteen konkreettiseen päämäärään
 - purkautuu tavoitteen toteuduttua
- Yhden tavoitteen projektiluonteisilla kansalaisliikkeillä on sinänsä pitkä historia verkkovoimaan verrattuna
 - Periaatteessa verkkovoima voisi olla vain yksi kansalaisliikkeen muoto
- Tapausesimerkkien valossa verkkovoima täyttää della Portan ja Dianin ehdot
 - a) ja c) mutta verkkovoiman tavoite tai luonne ei ole
 - d) pitkäjänteinen eikä sen toimintaan tarvita
 - b) yhteisiä uskomuksia tai edes ideologiaa

Kansalaisliike, projekti vai liikehdintää?

- edellisissä kuudessa esimerkissä
 - 3 tapausta oli verkkovoimaa (#myyrmanni, tsunami ja Katrina)
 - 3 tapausta oli yhteiskunnallisen liikkeen organisoitumista tietoverkoilla (tehokkaasti)
- verkkovoima ei käytä yhteiskunnallisista liikkeistä poiketen eri protestimuotoja
- se etsii ratkaisua yksittäiseen ongelmaan, hioo toimintamuodon projektin aikana ja tavoitteen saavutettuaan purkautuu entiteettinä
- Verkkovoima on kuitenkin kumuloituvaa tai kerrostuvaa ja sosiaalista pääomaa
 - aiempiin projekteihin osallistuneet ihmiset globaalisti voivat innoittautua osallistumaan uusiin projekteihin ja tuoda mukanaan tietotaitonsa aiemmin menestyksellisistä tapauksista
- Ilmiö sellaisenaan vastaa pitkälti yhteiskunnallisen liikkeen mallinnettua elinkaarta (Konttinen & Peltokoski 2004, 186):
 - kehkeytymisvaihe
 - tavoitteenasetteluvaihe
 - mobilisaatiovaihe
 - ekspansio- ja itseohjautumisvaihe (organisoituminen)
- Ilmiö on kertaluonteinen ja tilapäinen, mutta toisaalta prosessissaan täyttää pitkälti yhteiskunnallisen liikkeen elinkaaren ikään kuin pikakelauksella.

James Surowiecki (2004) Wisdom of Crowds

- kattavin tähänastinen selitys verkkovoiman tehokkuudelle ja myös mekanismeille
- joukon tai kollektiivin tietämys ja ratkaisuehdotus on yleensä parempi kuin yhdenkään yksittäisen asiantuntijan
- tapausesimerkit verkkovoimasta noudattavat pitkälti Surowieckin mallintamaa kollektiiviorganisoitumisen logiikkaa, kuten myös liitteessä esitetyt kuusi esimerkkiä.
- esimerkkejä joukkojen tietämyksestä:
 - tyystin kadonnut sukellusvene paikannettiin alle 100 m tarkkuudella 1968
 - Challenger-sukkulan onnettomuuden aiheuttajan selvittäminen 30 minuutissa 1986
 - Haluatko miljonääriksi-visailun kollektiivinen yleisöarvaus osuu oikein 91-prosenttisesti kun taas kilauta-kaverille-asiantuntijuus 65-prosenttisesti

Wisdom of Crowdsin neljä ehtoa

- joukkoäly tarvitsee toimiakseen neljä ehtoa
 1. osallistujien näkemyksissä oikeasta informaatiosta on hajontaa
 2. ne ovat riippumattomia toisistaan
 3. osallistajat soveltavat omia tai paikallisia tietojaan
 4. näkemykset aggregoidaan eli kootaan keskitetysti
 - Koostaja voi olla sinänsä yksittäinen ihminen tai organisaatio.
- Tyypiesimerkki epäonnistumisesta on Suomen Akatemian ja Tekesin ennakointihanke FinnSight2015 vuodelta 2006
- osallistajat seuloituivat tuttavista - vähäinen hajonta
- äänekkäimmät kommentoivat eniten
 - hiljaista tietoa ei esiin
 - paikallistietoa ei esiin
- näkymyksiä ei aggregoitu erikseen - puheenjohtajat koostivat

Verkostoteorioiden klassikot

- Mark Granovetterin (1973) heikot siteet-teoria
 - ihmisen perhe- ja hyvien ystävien piirit (strong ties) ei tarjoa yhtä suurta tietämyksellistä diversiteettiä tai monimuotoisuutta kuin tuttavien ja etäisten ystävien (weak ties) verkosto. Kokeessaan hän tutki miten tieto uusista työpaikoista liikkuu ihmisverkostoissa.
- Stanley Milgramin pieni maailma-koe (1967)
 - lähetettiin kuusikymmentä kirjettä vapaaehtoisille Omahaan Yhdysvalloissa
 - Heitä pyydettiin toimittamaan kirje eteenpäin pörssimeklarille Massachusettsiin (Milgram 1992, 259-275)
 - kirje oli annettava tuttavalle, jonka osallistuja oletti tuntevan meklarin tai tuntevan jonkun joka tuntisi
 - koe ei onnistunut sikäli, että vain kolme kirjettä saapui perille
 - Toisaalta myöhemmät kokeet ovat osoittaneet, että toisilleen tuntemattomien ihmisten väliltä löytyy nopeasti kontakteja, jotka kytkevät heidät toisiinsa.

Yhteenveto Granovetterista, Milgramista ja Surowieckista

- kaikkien kolmen havainnot osoittavat ihmisverkostoihin liittyvän informaation diversiteetin ja näkemysten hajonnan merkityksellisyyden (vrt. sosiaalinen pääoma)
- Milgram ja Granovetter mallinsivat kuitenkin vakiintuneita verkostoja
- verkkovoimaa leimaa tilapäisyys ja kertaluonteisuus
- Milgram ja Granovetter eivät tutkineet ihmisverkostoissa tapahtuvaa ajallista muutosta
- Surowieckin esimerkit ovat joukkotietämyksen tapauksia, joissa
 - ongelma on ennaltamäärätty ja
 - osallistujajoukko on usein rajattu
- verkkovoima syntyy ad hoc ja itseorganisoidusti ilman ulkopuolista tavoitteenasettelua - uudelle väitöskirjalle on tarvetta. ;-)
- verkkovoima ei aina aktivoidu suotuisissakaan olosuhteissa
 - Esimerkiksi Iso-Britannian valtiollinen BBC sai ensimmäiset kamerakännykuvat parissakymmenessä minuutissa terrori-iskun jälkeen, mutta iskujen seurauksena ei syntynyt verkkovoimaa, joka olisi yrittänyt selvittää iskun tekijät (vrt. Myyrmanni-tapaus 2002).